

AJATUKSIA KIRJOITTAMISESTA

Maira Dobele

Taiteen kandidatin kirjallinen työ

Kevät 2016-04-18 Aalto-yliopisto

Taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu

Elokuvataiteen ja lavastustaiteen laitos

Dokumentaarisen elokuvan suuntautumisvaihtoehto

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO

2. NÄKYMÄTÖN NAAPURI

2.1 Essee: Näkymätön naapuri

3. AJATUKSIA KIRJOITTAMISESTA

3.1 Ajatuksia kirjoittamisesta

3.2 Essee: Hyvä kun maistuu!

3.3 Ajatuksia kirjoittamisesta jatkuu

4. IMATRAN ELOKUVATYÖPAJASSA

4.1. Essee: Keskusteluja ja kosketuksia Venäjän rajalla. Imatra, josta oli tulla vaikka mitä

5. VIITTEET

6. LÄHTEET

1. JOHDANTO

Kandidaattitutkielmani koostuu kolmesta vuosina 2008, 2006 ja 2015 kirjoitetusta esseestä sekä kirjoittamiseen liittyvistä ajatuksistani ja kirjoittamisen kokemuksistani yhdistettynä minulle tärkeiden kirjoittajien ajatuksiin. Työssäni olen käyttänyt useita lähdekieliä lainauksia myöten. Suurimman tutkimustyöni tein kirjastoissa Latviassa, mikä on osaltaan vaikuttanut mm lähdeviitteiden tarkkojen sivunumeroiden puuttumiseen.

Aina kun päädyin unessa tuohon vihreään huoneeseen, minut valtasi tietty, sanoin kuvaamaton tunne. Unihuoneen ikkunan takana sade on juuri lakannut ja näen yleisen saunan. Ja joku vanha juutalainen mies kantaa poikaansa tai pojanpoikaansa kylvetettäväksi. Unessa ajattelen, että se saattaa olla joku minulle tuntematon rituaali. Vihreän huoneen nostalgia kohoaa fyysiseksi nautinnoksi. Minut valtaa onnen tunne, ja se pysyy minussa vielä heräämisen jälkeen.

Vastaava tunne valtaa minut, kun kirjoittaminen sujuu – ohitettuani kaikki tekosyyt ja syyt, miksi tänään ei voisi kirjoittaa. Joskus kirjoittaminen lähtee käyntiin, kun kirjoitan muistiin juuri näkemäni unen.

Minä en kärsi alemmuuskompleksista, köyhyydestä tai rakkaussuruista. Minut ympäröi hyvälaatuinen, kirjoittamiselle hedelmällinen humus. Minun tapauksessani syy kirjoittamattomuudelle on hyvin yksinkertainen: olen laiska. Minä en tunne Ernest Hemingwayn kuvailemaa valkoisen arkin kauhua, mutta myönnän tuntevani näkymättömän kynnyksen, joka tekee aloittamisesta vaikeaa.

2. NÄKYMÄTÖN NAAPURI

2.1 Essee: Näkymätön naapuri

Uudessa kotilähiössämme meillä on touhukkaita naapureita. Kuulen heidät, mutten näe. Roskakatoksen ovi rämähtää, naapurit hankkiutuvat eroon jätteistä. Sitten, tasan kahdeksalta, lasiliikkeen sininen auto pörähtää ja ajaa saman tien pois. Kuljettaja, naapurimme, ei koskaan jää tuumailemaan, vaan päristelee heti pois töihin. Vaikuttaa mieheltä. Ehkä se nuori mies ensimmäisestä kerroksesta, jolla on kaksi collieta (myös hänen vaimonsa näyttää collielta – olen miettinyt, missä järjestyksessä kukin heistä ilmestyi perheeseen) tai se vanha, jonka elämänkumppani laahustaa hitaasti. Eräänä päivänä nainen pysähtyi kylvämiäni auringonkukkien luo, jotka tänä vuonna eivät kuki, ja mietti pitkään. Kukan nimi oli vanhuksella kielen päällä, mutta hän ei saanut sitä ulos. Lopulta naapuri piristyi, naurahdi hermostuneesti ja alkoi toistaa: Unikko, unikko, sehän on unikko! Voi että minä olen hölmö, hän sanoi ja laahusti eteiskäytävään.

Naapurit pieksevät mattojaan varjossa, mutta sitäkään paikkaa en valitettavasti näe ikkunastani. Tamppaaja väsyä, vaihtaa kättä, etsii ehkä katseellaan jotakuta jolle valittaa joka-aamuista savusumua, joka täällä Helsingin itäosassa tulee Venäjältä. Seurankipeä hyvänpäiväntoivotus postinkantajalle – ja tarmokas matonpaukutus jatkuu taas. Nyt on selvää: hän on toinen puuhakkaista harmaista siskoista – kutsun heitä Dupondiksi ja Dupontiksi, Tintti-kirjojen viiksekkään salapoliisiparin tapaan. Aurinkoisella säällä he ripustavat pyykkiä kuivumaan, mutta sitäkään paikkaa en näe. Pyykinkuivauspaikan arkkitehtuuri suojaa ripustajan ja hänen alusvaatteidensa intimitteettiä. En ihmettelisi, jos jotain sellaista olisi kirjattu Havukuja 3:n asukkaiden oikeuksiin.

Alkukesästä alkoi kukinta-aika parvekkeilla ja pöydille levitettiin vahakankaat. Pöytien reunoihin laitettiin pidikkeet, jottei tuuli tempaisisi pöytäliinoja pois. Ihmiset käyttivät parvekkeiden kalustamiseen rahaa, paljon rahaa. Suuressa Lehdessä (joka on ahmaissut muut, pienemmät) sisustus- ja parvekesuunnittelijat julistivat mainoksissaan viimeisiä trendejä. Iloitsin jo, että nyt voisin luvallisesti tarkkailla kaupunkilaisten kesäelämää. Kuka ja milloin istutti kukat; kuka, milloin ja miksi siisti parvekkeet; mitä pantiin ja pantiinko ylipäänsä mitään pöydille minun kaupunginosassani? En tiedä – taaskaan en nähnyt ketään! Sitä vastoin Suuri Lehti alkoi julkaista Viikon parveke -kuvasarjaa. Samalla kun teen

kirjoitustöitä parvekkeella, alhaalla kolme naapuria huutelee toisilleen. Yksi heistä vetää hitaasti rämisevää matkalaukkuaan ja kertoo kesämatkastaan. Hän oli taas ollut Thaimaassa, ties kuinka monennen kerran, ja siellä oli kuulemma niin hyvä ettei missään muualla maailmassa, missään muualla maailmassa hän ei tosin ollut käynyt, mutta ensi vuonna hän lähtisi taas Thaimaahan, ja sitä seuraavana myös. Mutta ylipäänsä, missään muualla maailmassa hän ei nuku niin hyvin kuin täällä, Havukuja 3:ssa!

Kun nukun vuoteessani, ajattelen Latviaa, mutta Latviassa ollessani ajattelen sänkyäni Suomessa. Makuuhuoneeseen voin kuulla keinun ja lasten kirkumisen. Naapurini, jolla on kolme tyttöä, muutti kerrostalomme neljännessä kerroksesta viereisen talon ensimmäiseen kerrokseen. Saatoin katsella heitä koko muuttopäivän, mutta nyt tyttöjen ruusunpunaisista mekoista voi enää nähdä vain vilahduksia tuuheiden ensimmäisen kerroksen pensaiden takaa. Heidän isänsä on Suomen valtion lintutarkkailija: meillä on täällä myös täysipäiväisiä oravankakan tutkijoita.

Talomme yhteisessä suksivarastossa seinällä roikkuu yksinäinen kanootti, johon on heitelty lasten leluja. Näkymätön lapsi leikkii hiekkalaatikossa. Vai onko hän sittenkin näkyvä ja leikkii öisin? Aamulla, kun Venäjän savusumu hälvenee, hiekkalaatikossa paljastuu leikkiämpärin suuruisia hiekkakakkuja. Vieri vieressä, siististi tehtyjä.

Otan kirjan ja menen pihaan lukemaan. Valitsen lintujen merkitsemän penkin hiekkalaatikon vieressä. Hahmojen nimet sekaantuvat, en tiedä enää, ketä säälin ja ketä en. Käy selväksi, että minulla on taas kerran kirja, joka ei tule luetuksi loppuun. Joltakin parvekkeelta kaikuu ”Saatana, Saatana!” Ajattelen: Vihdoinkin! Lopultakin näen kohtauksen, jossa humalainen suomalainen hakkaa puolisonsa – tässä ei ole mitään hauskaa: juuri oli taas lehdessä uutinen – ja se kaikki tapahtuu tässä ja nyt naapureilleni! Mutta ei. Naapurit lukevat myös: he istuvat, lukevat Raamattua, hokevat ”Saatana, Saatanaa” ja pohtivat sitten luettua. Ehkä naapureille on tullut vieraita, huomasin vieraat polkupyörät. Joku sylkäisee alas suuren räkäklimpin, ja vetäydyn takaisin omalle parvekkeelleni.

Naapurini on sinipunainen savukerasia pyörävaraston oven luona ja samassa paikassa joltakin parvekkeelta pudonneet punaiset kukinnot. Saman kasvin pistävänhajuisia lehtiä tungettiin tulehtuneisiin korviin, kun olin lapsi. Pistävä on jo kasvin nimikin – en vain muista sitä: lehdet ehkä työnnettiin korviini liian syvälle. Naapurini on einessmakaronilaatikon haju, pahimmassa tapauksessa uunissa lämpiävä maksalaatikko rusinoiden kera tai kengänpohjaan tarttunut punainen purukumi. Naapurini jättävät

koiransa yksin vaikertamaan kolmeksi päiväksi ja pyytävät anteeksi seinään kiinnittämällään lapulla: ”Mäyräkoiran nimi on Luna, tulemme pian takaisin, ruokkia voi postiluukusta, on allerginen lakritsille.”

Naapureistani näkyvin on sokea. Tiemme risteävät usein kauppareitillä. Minusta on kiusallista ohittaa hänet, mutta koira panee isännän pysähtymään ja päästämään minut ohi. Mieluusti tutustuisin häneen, mutta en tiedä miten. En halua puhutella häntä ensiksi, sillä tiedän, että jännittyneenä sotken suomenkieliset kohteliaisuusfraasit. Montaahan niitä fraaseja ei ole, ehkä kaksi, mutta olen totisesti lahjakas. Ymmärrän, että aloite hänen taholtaan on täysin poissuljettu – hänhän ei voi tietää, että katseeni viestittää halua tutustua.

Ennen tänne muuttoani näin valtion kanavalta dokumenttielokuvan sokeasta miehestä. Aiemmin olin nähnyt painajaisunen, jossa asemiehet hyökkäsivät rappukäytävään ja minut vangittiin maksamattoman TV-luvan takia. Ja sitten – oikeasti – näin sen filmin sokeasta perheestä Vuosaaressa. Elokuvan lopussa sokean naapurini vaimo, itsekkin sokea ja kolmen lapsen äiti, unohtaa ulko-ovelle käsilaukun, jossa on passi ja matkarahaa. Dokumentintekijät vain jatkavat kuvaamista. Päähenkilöiden ja kuvausryhmän palatessa laukkua ei löydy, joku on sen varastanut.

Kaupunginosaan on jäänyt vain minä, venäläiset ja somalialaiset – kaikki, joilla ei ole karavaania tai venettä. Ei omaa saarta, kesähuvilaa, ei ystäviä valtakunnassa tai sukulaisia, joiden niskaan ripustautua maalla. Sen sijaan on parveke. Ja Suomen kesässä, joka on lyhyt ja melkein lumeton, se ei ole vähän se.

Dupond ja Dupont keskustelevalt alhaalla marjojen hinnoista. Kahdeksan euroa mustikkalitrasta ON uusi kansallinen tragedia. Sanon sen ilman ironiaa – kuivuus pilaa jokaisen suomalaisen emännän mielialat, niin myös minun. Suuren kauppaketjun vihannesosastoilla punajuurten paikalle on laitettu pahoittelut – syynä lajikkeen poissaoloon on kuivuus! Niin epätavallinen tilanne pedanttien suunnittelijoiden maassa kauhistuttaa minua. Puolukoiden kohtaloa en jaksa edes ajatella! Metsissä on puolet vähemmän marjoja kuin tavallisesti ja hinnat ovat jo kolminkertaistuneet. Vuotuisen kolmenkymmenen marjakilon pakastamiseen ei tänä vuonna ole varaa, ja piste. Suomalainen kuluttaa joka vuosi noin kaksikymmentä kiloa marjoja, ja metsissä on normaalivuonna kaksisataa litraa asukasta kohti. Vierastyöläiset – marjanpoimijat Ukrainasta – haluavat haastaa Suomen valtion oikeuteen, sillä he ovat jääneet metsässä ilman töitä. (Kukahen voisi olla syyllinen – Jeesuksen opetuslapsi Bartolomeus vai?) Siinä samassa metsässä käyvät myös thaimaalaiset

marjanpoimijat ja tuovat satoa, vaikkakin hitaasti.

Aina voi matkustaa keskustaan leikkimään kulturellia. Valitsen kohteeksi kärpässienellä värjättyjen kankaiden näyttelyn. Galleriassa kuulen, että värjäävä sieni, vaikkakin myrkyllinen, ei ole kärpässieni. Menetän kiinnostukseni näyttelyyn ja palaan kotiin: sellainen on minun, maalaisen, kulttuuriretki.

Metrossa minulle soittaa mukava elokuvaprofessori, nimeltään Kanerva. Soittaa jo kolmatta kertaa onnitellakseen minua ja varmistaakseen, että olen ymmärtänyt kaiken sanotun ja ottanut vastaan opiskelupaikan. Hän odottaa minua maanantaikahville, ja minua hävettää varmistaa vielä kerran, onko minun leivottava ja tuotava se piirakka, vai hänkö sen tekee. Ujouteni ja epävakaa suomentaitoni takia sotkeudun väärinkäsityksiin ja tulkitsen asiat omalla tavallani. Näen asiat sumuisesti, summittaisesti. Joskus se häiritsee. Toisinaan syntyy nautittavia pelitilanteita. Ymmärrän kyllä paljon enemmän kuin suomalaiset luulevat minun ymmärtävän. Toisinaan tunnen itseni petturiksi, kun hölmölle suotu helpotus pelastaa nahkani. Pääseminen Suomen kalleimpaan kouluun on muuttunut ongelmafantasiasta uusimmaksi traumakseni. Mutta kyllä se siitä.

Syksyllä 400-vuotiaassa Vaasassa julistetaan Koulurauha. Oppivuoden teema on sama kuin viime vuonna: kampanja koulukiusaamista vastaan. Suomen ensimmäinen kansakoulu juhlii 150. vuottaan ja toimii edelleen. Erkkilän koulussa ollaan kuin Herran kukkarossa: tänä vuonna opintonsa aloittaa seitsemän ensiluokkalaista, heidän joukossaan kahdet kaksoset. Monista kouluista on haettu pois juoma-automaatit ja tuhansista koulun lounasruokailijoista on tehty lenkkejä Suureen Ruokaketjuun. Herran haltuun, vanhat keittäjät! Teitä ei enää tarvita: kaikissa Suomen kouluissa syödään yhtä ja samaa ja ilmaiseksi, Herran haltuun!

Intiaanikesän päätteeksi aikuiset suomalaiset kirjoittavat tasetaulukoita, vaikuttavia sellaisia. Suuri Lehti julkaisee kaikkien syksyn kirjojen nimet, koko sivun täydeltä pikkuruksia kirjaimia. Runoilijat taputtavat käsiään: runous on in, ja lopultakin runoilijan pikku palkkioilla voi tulla toimeen. Sitten he alkavat miettiä ja ilmaisevat toiveen, ettei nopean in-vaiheen jälkeen seuraa synkkä out-vaihe. Intiaanikesän taulukosta voi löytää myös hukkuneiden määrän, suljettujen pienten elokuvateattereiden osoitteet ja kulutetut väkijuomalitrat (vähemmän kuin oli odotettu!). Suomen suurin herätysliike laskee suviseuroissa syödyt makkaratonnit. Eräs Suuren Lehden toimittaja, joka ei päässyt lomalle, nousee asumattomalle kalliosaarelle. Päivä päivästä kynäilijän raportit hiipivät lähemmäs

etusivua ja lopulta etusivulle asti: hän löytää saarelta kuivan kesän läpi huolella hoivatun kannabisviljelmän. Poliisi piirittää saaren, ympäröi sen varoitusnauhalla ja partioi pari päivää odottaen tarhuria, joka arvatenkin lukee Suurta Lehteä eikä ilmaannu. Lintututkijat antavat virallisen lausunnon: kannabiksen siemenet voivat levitä lintujen kakkiessa. Mahdollisesti naapurisaarilta.

Mukavat Dupond ja Dupont haravoivat samaan tahtiin lehtiä syystalkoissa ja kehoittavat keräämään myös matoisia omenia – ne kuulemma säilyvät talven yli hyvin. Oravatarkkailija saapuu paikalle ja varoittaa, jostakin syystä, sujuvalla saksan kielellä: Tänä syksynä siilit ovat nälkiintyneitä ja kiukkuisia, kuka tietää vaipuvatko talviuneen. (2008)

3. AJATUKSIA KIRJOITTAMISESTA

3.1. Ajatuksia kirjoittamisesta

”Esseen kirjoittamisen taito on niin yksinkertaista ja vapaata kaanoneista, lisäksi se on niin miellyttävää, että on aivan ihmeteltävää, mikseivät kaikki ihmiset ole esseistejä. Mahdollisesti he eivät tiedä, miten helppoa se on. Tai ehkä jossakin aloittelijavaiheessa ovat menneet harhaan. Oikein opetellen sen voi hankkia muutamassa kymmenessä minuutissa. Ja kaikki sitä seuraava on yhtä helppoa kuin kuljeskelu puistossa aurinkoisena kevätaamuna,” George Herbert Wells kirjoitti hieman sarkastisesti vuonna 1898 esseessään Miten kirjoitetaan essee.¹

Nykyiset ammatit liittyvät yhä enemmän jonkinlaisten tekstien laatimiseen. Tietokoneen ruudun edessä istumisesta ja tekstillä täytettävään tyhjyyteen tuijottamisesta on tullut monen henkisen tai vähemmän henkisen työn suorittajan arkipäivää, puhumattakaan niistä, jotka jatkavat jonkin uuden ammatin opettelua, ja useimmiten se tarkoittaa erilaisten kurssi-, kandidaatin- tai maisterintöiden kirjoittamista. Ehkäpä sellaisena vaikeana hetkenä hyvän neuvon voi antaa menestyneen tai ainakin kuuluisan kirjailijan kokemus.

Amerikkalainen kirjailija, dramaturgi ja käsikirjoittaja William Goldman, joka on laatinut käsikirjoitukset filmeihin *Maverick* ja *Good Will Hunting*, on joskus sanonut: ”Helpointa, mitä voitte tehdä, on olla kirjoittamatta.”² Kysymykseen, mikä hänelle tuottaa

suurinta kauhua, Ernest Hemingway vastasi: ”Valkoinen paperi”³.

Olen minäkin tuijottanut valkoista paperia. Myös tyhjää näyttöä. Kirjoittamiseni sai uuden alun pyrkiessäni elokuvakouluun. Viimeksi olin kirjoittanut kiihkeästi yhdeksänvuotiaana. Kirjoitinhan minä vielä kuusitoistavuotiaana, mutta tuolloin jo pakon edessä, koulutunneilla. Silloin sain kehuja. Yllätyksekseni opettaja luki esseeni ääneen luokan edessä. Muistelen, että hän olisi itkenyt tarinan lopussa, ja pari koulukaveria myös, mutta minua nolotti kauheasti. Tuntui kuin oksentaisin ulos kaikki nuoren ihmisen hormonit ja kuolisin häpeästä. Kun opettajamme vaihtui, kirjoittamiseeni tuli pitkä tauko. En nähnyt mitään mieltä kirjoittamisessa, en ehtinyt kaivata sitä.

Elokuvakoulun pääsykokeisiin kirjoitin esseen Hyvä kun maistuu! Sain kutsun haastatteluun. Professori oli innoissaan siitä että minäkin pidän perunasta. Esseeni näki sattumalta erään kulttuurilehden päätoimittaja, ja siitä käynnistyi taas säännöllinen kirjoittaminen.

3.2 Essee: Hyvä kun maistuu!

Päiväkodissa katselin peiliin ja nuoleskelin huultani. Luulin sitä karkiksi. Muistan, mitä karkkia ajattelin. Banaanikarkkia keltaisessa kääreessä. Tosiasiassa se oli herpes-rakkula, suora perintö orpokodista.

Brezhnevin hautajaispäivänä oksensin hirssipuuroa. Hirssipuuroa säilykemaidon kera. Kaikki päiväkodin ryhmät vietiin isoon saliin, jossa jakkaran päälle oli laitettu mustavalkoinen televisio. Itkin kovaan ääneen, kun arkku ilmestyi. Lastenhoitaja vei minut ulos ja oksensin. Myös minun tyttäreni oksentaa hermostuessaan.

Seuraavat hautajaiset olivat isäni. Kaksi tuntia piti seistä hameessa tammikuun pakkasessa hautausmaalla. Äiti kielsi laittamasta pitkiä housuja, koska hautajaisiin kuuluu pukeutua hienosti. Ajattelin vain muistotilaisuuden alkuruokaa: lihalientä ja pasteijoita. Lihaliemi jäähtyi, koska isäni oli koulun rehtori, ja nämä olivat Liepajan seudun mahtavimmat hautajaiset. Kahdeksankymmentäkuusi seppelettä. Äiti laski.

Suurimmat sotkut ruuan suhteen tulivat kesäisin serkkuni saavuttua pääkaupungista. Hän pystyi ahmimaan makaronimaitosoppaa litrakaupalla. Minä puolestani tunnistin kunnon ruuaksi ainoastaan lihan ja perunan. Naapurin poika oli aina askeleen edelläni: hän osasi itse teurastaa kanin, kuoria ja keittää perunat. Kun hänellä oli taittopyörä, juoksin

hänen perässään. Kun hänellä oli mopo, minulla oli liettualainen Kregzdute-pyörä, ja kun hän rakensi ensimmäisen moottoripyöränsä, minä perin Riga-mopon serkultani ja ajoin omenapuuhun. Sinä päivänä minulla alkoivat kuukautiset.

Naapurin poika opetti minut rohkeaksi. Tänään sinä alat juoda tomaattimehua, hän sanoi, laittoi lusikallisen karkeaa suolaa lasiini ja sekoitti. Poika piti minua kädestä ja minä join tuon vastenmielisen juoman. Silmät kiinni. Palkinnoksi sain villisianhampaan, joka haisi mädältä lihalta. Olen koukussa tomaattimehuun.

Muutin Riikaan opiskelemaan lukiossa; tätini luona kaikki maistui erilaiselta. Kaupungissa piti osata keittää soppaa tyhjästä. Ja tädillä oli hyvä uuni, mikä tarkoitti tuoretta pullaa ja keksejä joka toinen päivä. Hän salli minun auttaa keittiössä, ja meistä tuli ystävät. Juuri kummitätini rohkaisi minua kirjoittamaan enemmänkin, lähetettyäni hänelle anteeksipyyntökirjeen ensimmäisen kodin ulkopuolella viettämäni yön jälkeen. Hän on latvian kielen opettaja. Hän sai kerran lahjuksena huonoimpien oppilaiden vanhemmilta pyykkikassillisen banaaneja.

Kulttuuriakatemian aikoina ruokin köyhän kurssitoverini kerran viikossa. Jo silloin osasin tehdä kunnan keittoa. Otin jääkaapista purkillisen tuoretta smetanaa ja laitoin sitä hänen annokseensa. Ihmetyksekseni hän ei ylistänyt keittoani, mutta söi sen silti viimeiseen pisaraan. Viikkoa myöhemmin keittiöstä kuului kaamea kirkaisu. Se oli serkkuni, tuleva puuseppä: Kuka vittu on käyttänyt mun puuliimaa?! Minä olin se vittu, mutten myöntänyt syyllisyyttäni. Myöhemmin, minun ehdotuksestani, serkkuni alkoi lukea lakia. Hän on nyt Brysselissä.

Ensimmäisen poikaystäväni lempisoppa oli lihapullakeitto. Suolakurkun kera. Eräänä päivänä keitin kahta soppaa: aamulla lihapullakeittoa ja illalla hapankaalikeittoa savulihan kera kaupungin toisella laidalla – rakastajalleni. Kaikille maistui, kaikki olivat tyytyväisiä.

Rakastuin aviomieheeni eräällä yleisellä ruokapaikalla. Hänellä on laktoosi-intoleranssi, ja hän tyytyy pieniin annoksiin. Suomessa elintarvikkeet ovat kalliita. Olen muuttunut paljon. Minulla on tuulipuku. Kun olin raskaana, mieheni esti minua ahmimasta karkkeja. Sääreni turposivat, ja lääkäri kielsi käyttämästä suolaa. Ystäväni eivät enää lähetä minulle silavaa Latviasta, koska en yksin saa sitä kulumaan. Valkoinen silava on täällä mustalla listalla, mutta sulatan sitä salaa hapankaalin sekaan. Vieraani pitävät hapankaalistani ja kysyvät, mitä se sisältää. En pidä valehtelusta, ja sitten vieraamme eivät enää palaa. Vai johtuuko se muutostamme Vuosaareen?

Kuvaan mielelläni maaseudun ihmisiä ja kirjoitan heistä. Maalla pieniä ihmisiä aina ruokitaan ilmaiseksi. Ja pöytään laitetaan vain parasta.

(2006)

3.3 Ajatuksia kirjoittamisesta jatkuu

Jos minun pitäisi määrittää kirjoittamisen luovan tilan väri, se olisi kuparinvihreä. Sama väri esiintyy toistuvassa unessani yhden huoneen tapeteissa. Tuo huone sijaitsee jossakin kulmatalossa, ehkä Helsingissä, ehkä Riiassa, Istanbulissa tai miksei valtameren takana, jossain Quebecissä. Kirjoittamiseni väri liittyy mahdollisesti varhaislapsuuteni lukuharrastukseen. Luin ahkerasti ja tuli päivä, jolloin kaikki kodin kirjat oli luettu: olin ahminut Jack Londonin ja Ernest Hemingwayn koko tuotannon, ja jommankumman kirjasarjan kannet olivat juuri tuollaiset vihreät. Myös kaikki kyläkirjaston kirjat tuli luettua. Teini-iässä jätin lukemisen.

Aina kun päädyin unessa tuohon vihreään huoneeseen, minut valtasi tietty, sanoin kuvaamaton tunne. Unihuoneen ikkunan takana sade on juuri lakannut ja näen yleisen saunan. Ja joku vanha juutalainen mies kantaa poikaansa tai pojanpoikaansa kylvetettäväksi. Unessa ajattelen, että se saattaa olla joku minulle tuntematon rituaali. Vihreän huoneen nostalgia kohoaa fyysiseksi nautinnoksi. Minut valtaa onnen tunne, ja se pysyy minussa vielä heräämisen jälkeen.

Vastaava tunne valtaa minut, kun kirjoittaminen sujuu – ohitettuani kaikki tekosyyt ja syyt, miksi tänään ei voisi kirjoittaa. Joskus kirjoittaminen lähtee käyntiin, kun kirjoitan muistiin juuri näkemäni unen.

Minä en kärsi alemmuuskompleksista, köyhyydestä tai rakkaussuruista. Minut ympäröi hyvälaatuinen, kirjoittamiselle hedelmällinen humus. Minun tapauksessani syy kirjoittamattomuudelle on hyvin yksinkertainen: olen laiska. Minä en tunne Ernest Hemingwayn kuvailemaa valkoisen arkin kauhua, mutta myönnän tuntevani näkymättömän kynnyksen, joka tekee aloittamisesta vaikeaa. Stephen King, joka on vieläkin kauheamman pelon ja pelottavamman kauhun maalaaja, kirjoitti: ”Eniten pelkään hetkeä ennen kirjoittamisen aloittamista. Sen jälkeen on pelkästään helpompaa.”⁴ Minä en tunne kiduttavaa avuttomuutta, joka valtaa kirjailijan silloin kun ei kirjoituta. Minun täytyy vain tietää, kenelle kirjoitan ja miksi, missä teksti julkaistaan ja milloin pitää olla valmista.

Gabriel Garcia Marquez tunnustaa: ”Vaikeimpia asioita on ensimmäinen kappale. Olen kuluttanut useita kuukausia kirjoittaen ensimmäistä kappaletta, mutta heti kun se on valmis, loppu syntyy aivan helposti.”⁵ Kauan ennen häntä Mark Twain kuvaili omaa metodiaan, että edetäkseen pitää ruveta tekemään töitä, ja lisäsi, että työn aloittamiseksi on hajotettava valtava tehtäväkasa pieniin ja hallittaviin tehtäviin, ja sitten on käytävä käsiksi yhteen niistä.

Käsitkirjoittaja Paul Rudnick, jonka käsialaa ovat filmit Addams Family Values ja Stepfordin naiset, kuvailee kirjailijan kohtaloa kertomalla, että hänen mielestään kirjoittaminen on 90 prosenttia vitkastelua, kuten lehtien lukemista, aamiaismurojen syöntiä, televisiomainosten katselua, jolloin kirjailija tekee kaikkea mahdollista kirjoittamisen välttämiseksi, kunnes kello tulee neljä aamulla ja on päästy siihen vaiheeseen, jolloin on alettava kirjoittaa. Kirjailija E. L. Doctorow sen sijaan on sanonut: ”Kirjoittamiseen valmistautuminen ei ole kirjoittamista. Suunnittelu, tutkiminen, sen selvittely, mitä teet, - ei mikään siitä ole kirjoittamista. Kirjoittaminen on kirjoittamista.”⁶

Jokainen ammattimainen kirjoittaja on ennemmin tai myöhemmin kehittänyt kirjoittamisen arkirutiiniksi huomattuaan, että juuri sellainen ikävä, kyllästyttävä pakkotyö johtaa mitä parhaimpiin tuloksiin. William Faulkner on kertonut kirjoittavansa vain silloin, kun saa inspiraation, ja lisännyt, että onneksi tämä inspiraatio tulee joka aamu kello yhdeksän. Arthur Hailey määritteli itselleen vähimmäismäärän tekstiä, joka oli kirjoitettava riippumatta ajankohdasta, mielialasta tai terveydentilasta. Se oli kuusisataa sanaa päivässä.⁷ Fantasiakirjailija ja käsitkirjoittaja James G. Ballard kuulemma määritteli sellaiseksi lähtökohdaksi tuhat sanaa päivässä ja oli sitä mieltä, että kirjoittaa pitää jopa ollessaan krapulassa, sillä hänen mielestään muuta tietä ammattimaiseksi kirjailijaksi ei ole. Romaanikirjailija ja käsitkirjoittaja Nicholas Sparks kertoo kirjoittavansa kaksi tuhatta sanaa päivässä, johon joskus meni kolme tuntia, joskus viisi. William Styron, amerikkalainen romaani- ja esseekirjailija, piti kirjailijan ainoana velvollisuutena kirjoittamisen jatkamista.

Kirjoittamisen tekniikat ovat kovasti muuttuneet aikojen kuluessa. Sen sijaan että käyttäisimme yhden käden kolmea sormea ja armottomia paperiarkkeja, jotka menevät pilalle juuri sillä hetkellä, kun ensimmäiset kömpelöt sanat irtoavat kynästä ja alkavat itsenäisen elämän, olemme nyt alkaneet tuskaila tietokoneen näppäimistön kanssa. Epäily, joka aikaisemmin kiusasi kirjailijaa ennen kuin hän kosketti paperia tai kirjoituskoneen näppäimiä, on muuttunut hiukan vähemmän tuskalliseksi. Käyttäen näppärästi poistoa ja muotoilukeinoja me voimme vähentää häpeäämme kirjoitetusta: lisätä väliin osia, vaihtaa

sanojen paikkaa, korjata virheitä tai muuten parannella jotakin, mutta prosessin olemus pysyy samana – joskus on päätettävä, mitä tehdä kirjoitetulle.

Oman kirjoituksen lukeminen on epämiellyttävä ja epäkiitollinen työ, joka usein tuottaa pettymyksen. Kirjoittajalle kehittyy itsepuolustusmekanismeja, jotka ilmenevät omalaatuisena sokeutena ja estävät huomaamasta omia virheitä. Hollywood-koomikko Will Rodgers'in kerrotaan sanoneen tästä leikillisesti: ”Hollywoodissa on pilvin pimein ihmisiä, jotka ovat opetelleet kirjoittamaan, mutta ilmeisesti eivät osaa lukea. Jos he olisivat lukeneet, mitä ovat itse kirjoittaneet, he olisivat lakanneet kirjoittamasta.”⁸

On mahdollista, että pelko ennen kirjoittamista ja häpeä sen jälkeen tuottavat voimakkaan vastakohtaisuuden takia kirjailijalle erityisen nautinnon ja autuuden tunteen, joka valtaa hänet niinä hetkinä, jolloin teksti kirjoittaa itse itseään. Ehkä haluttomuus aloittaa teksti liittyy vahvasti pelkoon, että nautinto voi jäädä tulematta ja teksti kirjoittaa itseään mekaanisesti, kylmästi ja mauttomasti. Kyvyttömyys taata luovan prosessin tuoma tyytyväisyys tekee tämän toimen tavallaan uhkapeliksi, jossa tyytymättömyys on usein vahvempi stimulus jatkaa menetysten ja häviön ketjua.

Kirjoittaminen on pakollinen osa elokuvantekoa, kuten elokuvakoulussa olen oppinut. Olen kuitenkin edelleen melko hidas ja passiivinen käsikirjoittaja. Kirjoittaminen on auttanut minua paljon elokuvien tutkimusvaiheessa. Se on auttanut välttämään potentiaalisia katastrofeja kuvauksissa tai leikkausvaiheessa ja näkemään heikot kohdat elokuvan dramaturgiassa. Kirjoituksiani sanotaan elokuvallisiksi, mutta en tiedä, onko tästä mitään hyötyä itse elokuvien kannalta. Jatkan aiheesta ”kirjoittaminen” maisterityössäni. Tulen käsittelemään käsikirjoittamista: aion tutkia eri dokumenttielokuvien käsikirjoituksia ja haastatella minuun vaikuttaneita elokuvantekijöitä. Kirjoitan myös olemassa olevien tekstien ja filmimateriaalin kierrättämisestä.

Kandityöni lopuksi liitän tämän esseen, joka syntyi Imatran elokuvatyöpajassa. Se on viimeisin elokuvakoulussa laatimani essee: opinnot ovat loppusuoralla.

4. IMATRAN ELOKUVATYÖPAJASSA

4.1 Essee: Keskusteluja ja kosketuksia Venäjän rajalla. Imatra, josta oli tulla vaikka mitä

Suomen uusi Berliini tai New Orleans. Se on, kaiketi, sopimattomin kuvaus, jonka olen Imatrasta kuullut. Imatran vierailun jälkeen kallistun samalle kannalle paikallislehden iskulausekilpailuun osallistuneiden lukijoiden kanssa: “I am art – Imatra”, “Imatralle – no ei helvetissä!” ja “Imatra - rajatapaus”.

Imatra kituuttaa ja ontuu. Ikään kuin sanoakseen: jos kerran olen Suomi-neito, jolta Venäjä on leikannut mekon helman, niin onnun vielä näkyvämmiin, niin että koko rumuuteni näkyy!

Usein Imatra mainitaan paikkana, jossa olisi voinut tapahtua tai syntyä monia asioita, mutta jotka eivät sitten tapahtuneet tai syntyneet. Imatralla on melkein käynyt Wagner (uutisankka), Imatralle lensi ja siellä melkein kuoli Hitler (ei kuollut) ja kaiken kukkuraksi vastikään Imatrasta oli tulla Suomen ja Venäjän kukoistavan bisnesyhteistyön esimerkkipaupunki. Imatralla on tietysti ollut kulta-aikansa, ja myös kaupungin sijainti maan kartalla on merkittävä. Se on rajakaupunki Pohjois-Karjalassa.

Vielä viisi vuotta sitten Venäjän kansalaiset ostivat vimmalla kiinteistöjä Imatralta, kolmasosan kaikista kunnassa myydyistä. He ostivat niin tyhjiä toimistoja, myymälä- ja varastotiloja kuin rintamamiestalojakin. Rintamamiestaloja on Suomessa tuhansittain. Ne olivat toimiva ratkaisu sodanjälkeiseen asuntopulaan. Aikansa parhaiden arkkitehtien suunnittelemat talojen piirustukset myytiin halvalla Karjalasta pois ajetuille evakoille ja rintamalla palvelleille. Suomi jakoi sotatoimiin osallistuneille kansalaisilleen maata talon rakentamista varten. Vuosisadan vaihteen jälkeen Imatran rintamamiestaloihin kuitenkin muuttivat venäläiset ja asensivat niihin antenninsa ja ripustivat pitsiverhonsa. Imatralla venäläisiä kuvataan kohteliaiksi ja helposti siedettäviksi naapureiksi. He ostivat paikallisesta Prismasta läjäpäin suksia, polkupyöriä, grillejä, vaatteita ja ruokaa. Venäläisiin totuttiin. Eräs imatralainen kertoo ymmärtäneensä vuoden 2005 paikkeilla, että Imatran merkittävimmäksi erityispiirteeksi on tullut se, että siellä venäläinen ei enää ole mitään erityistä. Imatra takaa lomailijoille ja uusille asukkaille runsaasti palveluita venäjäksi. Venäjä on jo aikaisemmin tullut osaksi Imatran puhekieltäkin: imatralaiset jättävät *tamosnassa* auton *stojankalle*, juovat

tsajua, haukkaavat *piraskaa* ja *napriivjetiin* vastaavat, että menee *normalna*.

Nyt rintamamiestalot seisovat tyhjinä ja kylminä ja venäläisten on hankalaa päästä niistä eroon. Joistakin on katkaistu sähköt, sillä omistajia on mahdotonta löytää.

Myös seka-avioliittojen määrä on Imatralla laskenut merkittävästi. Sen näyttävät tilastot alaikäisten venäläislasten muuttamisesta Imatralle, sillä lapset eivät koskaan muuta yksin – he muuttavat yhdessä vasta-avioituneiden äitiensä kanssa. Tyypillisenä hyvien aikojen perheenä voi pitää esimerkiksi Elena Putinin ja hänen miehensä, entisen suomalaispoliisin, perhettä. Poliisi johtaa Imatran Korsuorkesteria, joka soittaa sota-aikojen iskelmiä, ja toisinaan häneltä kysytään, minkälaista se sitten oikein on, kun puolisona on Putin.

Vuosisatoja sitten, aikana jolloin rikas kaupunki vielä veti puoleensa kerjäläisiä niin Venäjältä kuin Suomesta ja lapset myivät kaduilla ylhäisille Vuoksen tähystelijöille joesta löytämiään ja maalaamiaan kiviä ja oksia, Imatrasta oli jo tullut itsemurhan tekijöiden suosima kohde. Kärsimysten hukuttaminen komeaan Vuokseen takasi myös hetken julkisuuden paikallislehdessä. Jokeen hypänneitä ja siellä menehtyneitä ei ole lainkaan niin runsaasti kuin voisi kuvitella. Paikalla, missä Saimaan vedet yliluonnollisella voimalla tunkeutuvat Laatokkaan, on yllättävän moni melkein hypännyt, vammautunut hypättyään ja kuitenkin selviytynyt. Joen ylittävän sillan luo rakennettiin vartiokoppi pidätettyjen kuulustelua varten. Pidätetyksi saattoi tulla, jos itki joen äärellä, tai silloin, jos vierasmaalaisella matkaajalla ei ollut esittää paluulippua. Ennen vankilaan viemistä pidätettyjä kuulusteltiin ankarasti – myös heitä, jotka olivat hypänneet ja selvinneet. Tästä tulevat mieleen erään nuoren muistot kahdesta luokkatoveristaan 90-luvulla. He olivat päättäneet hypätä yhdessä, sillä olivat onnettomasti rakastuneet yhteen ja samaan poikaan. Kun oli aika hypätä, toinen tytöistä hyppäsi mutta toinen ei. Molemmat selvisivät hengissä, mutta pojan kanssa naimisiin meni se, joka oli jäänyt ylös.

Näinä ailahtelevien tunteiden ja bisnesten aikoina eräät Imatran vakaimmista työnantajista ovat edelleen Suomen rajavartiolaitos ja Raja- ja merivartiokoulu.

Valtion raja Kaakkois-Suomessa on linja kymmenen metriä leveällä niitetyllä hakkuualueella. Valtion raja on näkymätön. Jopa vuoteen 1940 asti rajan yhdellä tai toisella puolella asuminen ei vaikuttanut rajaseudun asukkaiden arkipäivään, sillä mitään rajaa ei varsinaisesti ollut. Jossain virtasi Rajajoeksi kutsuttu joki, mutta vuoden 1940 maaliskuussa “taivas yhtäkkiä avautui ja raja tippui maahan”. Raja, ainoastaan toisaalla, tipahti Itä-Suomen asukkaiden varpaille myös vuonna 1944, ja paikallisten mukaan he alkoivat silloin

kantaa raja-alueen taakkaa.

Raja sulki viisikymmentä prosenttia ilmansuunnista. Puolet totutusta maisemasta muuttui näkymättömäksi, eikä siitä sopinut puhua, muistelevat Imatran vanhimmat asukkaat. Täytyi tietää, mitkä paikallistiet kulkevat rajaa kohti: rajan suuntaan ei saanut ajaa valot päällä, vaan ne oli sammutettava ja oli ajettava pimeässä.

Hiljaisuus. Kerrotaan, että rajan lähellä oli oltava hiljaista, ja monet muistavatkin rajaseudun hiljaisuudesta. Eräs mies harmittelee muistelmissaan, ettei rajan lähettyvillä saanut ampua. Sikakin oli pitänyt hirttää, ja se oli valittanut kammottavasti. Asukkaiden velvollisuuksiin kuului provosoinnin välttely. 1950-luvulla imatralaisten piti onkia Vuoksesta kaikki oksat ja kepit ja siivottava säntillisesti joen rannatkin, sillä Suomen puolelta lipuneet oksat ärsyttivät venäläisiä. Suomalaiset diplomaatit pelkäsivät, että Neuvostoliitto saattaisi pitää heidän puolelleen kulkeneita esineitä provokaationa. On helppo kuvitella jokea pitkin Neuvostoliiton suuntaan kelluvat muovipussit, joihin on huolellisesti kääritty Raamattuja, toiveikkaita terveisiä naapureille, Svetogorskin asukkaille. Sitten venäläiset vaativat, että veden ylle on asetettava valtava härveli, joka pysäyttää vedessä uiskentelevat esineet. Hökötyksen viralliseksi nimeksi annettiin Vastuupuomi, ja se pysäytti myös joessa kulkevat turistien ja itsemurhaajien ruumiit. Imatran kaupunki päätti vastikään purkaa esteen, mutta monimutkaiseen toimenpiteeseen ei ole rahaa ja Venäjä – joka aikoinaan keksi puomin – on kieltäytynyt auttamasta.

Suora rajalinja kääntyy yhtäkkiä 90 astetta ja kiemurtaa jättäen kylän armeliaasti Suomen puolelle. Kerrotaan, että Vilkon kylässä asui suomalaisrouva, joka oli mainio ruoanlaittaja ja avokätisesti ruokki Suomen rajavartijoita. Sitä ei tiedetä, miten rajavartijat saivat ylipuhuttua venäläiset jättämään rouvan kylän Suomen puolelle, mutta rajavartijat osaavat näyttää talon, jossa nainen asui. Nyt talo seisoo tyhjänä perillisten hylkäämänä. Aitan vieressä suurella kivellä vahtikoiran lailla istuu massiivinen reen luuranko ja katselee Venäjän suuntaan.

“Mies, joka tietää kaiken rajasta”, paikallislehden toimittaja Hannu Ojala, keinuttaa tuumailleen päätään ja yrittää muistaa, milloin joku suomalainen olisi yrittänyt laittomasti päästä Imatran rajalta Venäjän puolelle. Tiedossa ovat tietysti vain kiinni jääneet.

Hannu muistaa erään nuoren ranskalaisen, joka käveli 1990-luvulla Venäjälle Immalanjärven jäätä pitkin. Pari vuotta sitten eräs nuori saksalainen juhannusyönä (pienessä laitamyöteisessä) tunkeutui Venäjälle ihan yksinkertaisesti Vuoksen rantaa kävellen. Rajanylitystapaukset liittyvät joko haluun tehdä jotain ekstreemiä tai

mielenterveysongelmiin, Hannu päättelee.

Sodan jälkeen jotkut suomalaiset jääräpäisesti menivät rajan yli, sillä heidän talonsa olivat jääneet toiselle puolelle. Kuitenkin kokeiltuaan pari kertaa he jättivät jääräpäisyytensä sikseen. Kerran rajan ylitti eräs vankilasta karannut henkirikollinen, eikä enää palannut Suomeen. Vielä kerrotaan olevan niitä, jotka vahingossa lentävät rajan yli noustessaan kuuluisalta Immolan lentokentältä. Helpoiten ilmassa eksyy, jos seuraa kiskoja, jotka solahtavat suoraan Venäjälle.

Mitä nimitystä te käytätte laittomista rajanylittäjistä? Laittomat rajanylittäjät, vastaa rajavartija. Keitä ovat ihmiset, jotka haluavat tulla Suomeen rajan toiselta puolelta?

No eivät nyt ainakaan venäläisiä.

Tarkkoja tilastoja ei ole, sillä lähes kaikki laittomat rajanylittäjät hakevat heti turvapaikkaa ja päätyvät kuulustelun jälkeen Suomen eri vastaanottokeskuksiin. Viime vuosina he ovat olleet kotoisin Afganistanista, Irakista, Syyriasta ja Somaliasta. Kiinnostavampia ovat kuulemma kertomukset, joita kertovat ne turvapaikanhakijat, jotka saapuvat Imatralla muualta, hakevat turvapaikkaa ja väittävät tulleensa Venäjältä. Toisinaan paikalle ilmestyy laiton rajanylittäjä, mutta hänen osoittamallaan reitillä ei ole jälkiä. Tällä tavoin pakolaiset pyrkivät peittelemään sitä, että jokin toinen EU-valtio on jo evännyt heiltä turvapaikan. Lähes kymmenen vuoden ajan Imatran turvapaikanhakijat päätyivät entiseen Tiurun tuberkuloosiparantolaan, samaan valtavaan rakennukseen, jossa talvisodan aikaan hoidettiin puolet kaikista Suomen vahingoittuneista sotilaista. Pari vuotta sitten parantola täytyi tyhjentää kiireellä. Maakunnalla ja yksityisillä sijoittajilla oli suureellinen suunnitelma tarjota sairaalarakennuksessa luksusluokan terveydenhoitopalveluja naapurimaan äveriäille. Nyt Tiurun vuonna 1939 rakennettu funktionalistinen rakennus seisoo majesteettisen tyhjänä, ja alueen veronmaksajille tämä tyhjyys maksaa lähes 400 000 euroa vuodessa. Mutta pakolaiset ovat muualla lämpimässä: heidät siirrettiin Konnunsuon entiseen vankilaan.

Tullin toiminnasta ei ylipäättään kannata kirjoittaa. Kysymyksille “kuinka usein käytte partioimassa, missä te käytte ja miten koira kertoo teille, kun se vainuaa epäilyksen”, tullivirkailija Kaisa hymyilee kultaisten kiehkuroiden kehystämällä hienostuneilla kasvoillaan ja sanoo, ettei voi valitettavasti kertoa mitään. Saan tietää vain sen, että tullikoirat jaetaan käteiskoiriin ja huume- ja savuke-etsijöihin ja että hänen Jussi-koirallansa on juuri niin pitkät jalat, että se onnistuu loikkaamaan rekan achterista jälleen yhden suoritettun partioinnin jälkeen tullivirkailijan hartioille ja siitä asfaltille vahingoittamatta luitaan ja

niveliään. Koirien luuterveyden mainitsevat myös muut koirien ohjaajat. Luut ovat tärkeitä.

Rajavartijoiden esimies esittelee ylpäänä uusia kumisaappaita, joita on hankittu Euroopan Unionin jäsenmaiden suurlähettiläille Suomessa. On suuria jalkoja ja on pieniä jalkoja, hän sanoo. Kuinkas muuten, tähän on myös Euroopan Unionin itäraja.

– Täällä meillä on oikeastaan tällainen esimerkkikonttori: aina, kun joku haluaa mennä katsomaan Suomen rajaa, hänet tuodaan tänne. Kauniit maisemat – ja rajavartijatkin täällä ovat komeimpia! Naisia ei ole eikä narttuja. Ettei rajavahdeilta mene pää pyörälle. Minulla ei ole muiden rajanylityspisteiden vastaavia tilastoja, mutta ne miehet, joiden kanssa käymme valvomassa rajaa, ovat hyvässä fyysisessä kunnossa ja hyvän näköisiä. Heillä on komeat hatut, puhuvat kunnollista suomea, virka-asut on harjattu tiptop, laskokset silitetyt ja heidän koiransa ovat hyvin kasvatettuja ja neuvokkaita. Koirilla on leikatut kynnet.

Rajavartijat kulkevat rajalla tavallisesti peräkkäin, ja koira menee vapaana heidän edellään. Kun hyvin koulutetun koiran valtaa halu tehdä tarpeensa rajan toiselle puolelle, odotellaan sen toimien vaatima aika hiljaisuudessa. Myöhemmin rajavartija kohteliaasti puolustelee ja sanoo, ettei ole opettanut koira tekemään niin.

Isäntä kouluttaa koiran, työskentelee sen kanssa ja saattaa sen hautaan asti. Rajavartijat jäävät eläkkeelle noin 50-vuotiaana ja koirat noin 9-vuotiaana.

Ihan jokaisesta ei ole koiran ohjaajaksi ja rajavartioston koiran isännäksi. Isäntä saa koiran sen ollessa noin kahden kuukauden ikäinen, ensimmäisiä jälkiä se haistelee jo kymmenen kuukauden iässä, ja 2-vuotiaana se alkaa palvella valtiota. Siihen on sijoitettu paljon työtä, rahaa ja kärsivällisyyttä. Suomen rajavartioston koiria koulutetaan ja hoidetaan parhaiden eläinsuojeluperinteiden mukaisesti.

Kysymykset entisistä koirista saa rajavartijat melankolisiksi. He muistavat jokaisen koiran nimen ja elämäntarinan. Isännän ja koiran välisen rakkauden on oltava molemminpuolista, minulle kerrotaan. Elämänsä kunniakkaasti rajavartiostossa palvelleet koirat tarjotaan niiden ohjaajille. Suurimmalla osalla Rajavartiolaitoksen koirien ohjaajista on eläköitynyt koira kotonaan. Jos ohjaaja ei jostain syystä voi enää pitää koira itsellään, se lopetetaan. Rajavartijat ovat yksimielisiä siitä, että se on inhimillinen ratkaisu: koira ei saa antaa tuntemattomien käsiin. Silloin ei olisi takuuta, että koira saa vain parasta – ja heidän mukaansa nämä koirat ovat ansainneet nimenomaan sitä. Rajavartijoilla on kotipihhoissaan koirien hautuumaita.

Koiralle, kutsukaamme sitä vaikka Rekuksi, on tehty harjoitusjälki: joku toinen

suomalainen rajavartija on varovaisesti ylittänyt rajan piikkilangan, tehnyt kierroksen näkymättömälle valtiolinjalle asti ja palannut takaisin Suomeen. Koiran häntä nousee, eikä se enää irrota kirsuaan maasta. Vasta nyt koira kytketään hihnaan. Vaikka kaikki paikallaolijat tietävät, että tämä on harjoitus, koiralle sitä ei saa näyttää. Ajojahti kummasti kiihottaa. Rajavartija, koiran isäntä, lukee sen antamia merkkejä.

Ensimmäinen haju, jonka koira tuoreista jäljistä vainuaa, ei ole ihmisen vaan halkeilleen maan tuoksu. Kun ihminen kävelee esimerkiksi sammalta tai nurmikkoa pitkin, maa halkeilee hänen allaan ja levittää vahvaa maan tuoksua. Myöhemmin kengän painauman kohdassa haisee ihminen. Kengänpohjat eivät pidättelee ihmisen hajua, vaan se imeytyy läpi. Jos rajanylittäjä on koskenut heiniin tai pensaisiin, jää niuhinkin jälki. Jalkojen haju jää myös asfalttiin, mutta vain lyhyeksi aikaa. Vanhimmat jäljet, jotka Rekku on onnistunut vainuamaan, oli tehty 24 tuntia aikaisemmin.

Rekku höristää korviaan, painautuu maahan ja jähmettyy. Jotain on löytynyt, jokin esine. Joskus koirille opetettiin, että esine on otettava suuhun, mutta nykyään niin ei enää tehdä. Löydetty esine voi olla käytetty ruisku, puukko tai jotakin muuta vaarallista, ja jos paikalla on tapahtunut rikos, koira saattaisi sotkea todisteita. Tällä kertaa löydetään musta nahkakäsine.

Eniten Rekku kuitenkin riemastuu pienestä vihreästä pallosta, jolla se tehtävän suorittamisen jälkeen saa leikkiä noin 20 sekuntia. Pallo palautuu isännälle välittömästi ystävällisen pyynnön jälkeen. Koiralta valuu kuola.

Rajavartija huomaa kostealla reunamalla jotakin, minkä ohi koira tassutteli lähes välinpitämättömästi. Rajavartija vetää taskustaan läpinäkyvän viivottimen, kyykistyy ja mittaa. Tuore jälki viittaa valtavaan uroskarhuun, joka on vastikään saapunut Venäjän puolelta. Peto kulkee jossakin edellämme, ja tilanne jatkuu samaan malliin useampia tunteja, kunnes karhu jättää jälkeensä pihlajanmarjaisen kakan ja palaa venäläisten luo.

Toisin kuin muut raja-alueen eläimet, karhu ei hyppää piikkilangan yli. Tämän voi nähdä rajavalvontakameroiden nauhoituksista. Karhu avaa kädellään huolellisesti aidan keskelle aukon ja luikahtaa sen läpi vahingoittumana.

Venäjän puolen metsille ei ole tehty mitään sodan ja viimeisimpien tuhoisten Asta- ja Veera-myrskyjen jälkeen. Metsä on kasvanut umpeen, minkä vuoksi karhut mielellään käyttävät Suomen rajavartioiden hoitamaa polkua pidemmällä taipaleilla. Toisin kuin koulutettu koira, kohdatessaan ihmisen karhu ei halua leikkiä vaan tavallisesti vaihtaa

valtiota.

Keskusteleminen ja koskettelu naapurimaiden rajavartioiden välillä on rajalla kielletty. Jos suomalaisvartio havaitsee venäläiset virkatoverinsa, valtioiden edustajat kunnioittavat hiljaa toisiaan juhlallisella tervehdyksellä. Tervehdyksen aikana venäläiset seisovat perusasennossa, suomalaiset eivät. Venäläiset partioivat Suomen rajalla vain kerran kuukaudessa. Suomalaiset partioivat yötä päivää, kaiken aikaa. Partioiden vuorolistat ja partioinnin pituus on salaisuus.

Vain pieni pätkä Suomen rajasta ei ole elektronisesti vartioitu (onko faktavirhe?). Anturit reagoivat valoon, värinä ja liikkeeseen, mutta pääasiassa kamerat käynnistyvät jonkin nelijalkaisen rajanylitystoimien seurauksena. Rajavartijat ovat keränneet omaksi ilokseen kokoelman harmaita videoita, joissa rajan yli loikkaavat kauriit ja hirvet ja hiiviskelevät sudet ja karhut.

Kun on rajalla tekemisissä koirien ja rajavartioiden kanssa, kaikkea vähän peitellään. Sattumalta lipsahduttua tietoa ei voi myöhemmin tarkistaa eikä käyttää. Provokatiivisten, liian suorasukaisten tai yksinkertaisesti tyhmien kysymysten jälkeen korrektisti muistutetaan, että ”mehän nyt kuitenkin olemme Suomen armeijan sotilaita”.

Kuljeksittuani muutaman tunnin pitkin Suomen ja Venäjän rajaa, unessa minä, suurten saksanpaimenkoirien saattamana kamppailen päästäkseni eteenpäin. Vastustajiani ovat savisen pellon kokkareet ja jää, ja samaan tapaan kuin valvekävelyillä, myös yöllä katson koko ajan Venäjän suuntaan, suurvallan satumaisen umpikasvaneeseen pimeään metsään. Minulle alkaa selvitä, miksi jotkut vanhukset eivät halua lähteä katselemaan menetettyjä alueita ja synnyinkotejaan Karjalassa. He tyytyvät pyöreisiin pinsseihin, joihin on kirjoitettu venäläisille luovutettujen kylien nimiä. Vanhat herrat ja rouvat matkustavat rajalle asti, katsovat jäkälän valtaamaan metsään ja itkevät. Ylipäätään Suomen luonto on kaunista, mutta luonto Suomen ja Venäjän rajalla on taianomaisen maalauksellista. Toukokuisilla rajakävelyillä ovat nähtävissä kaikki neljä vuodenaikaa. On ruokasieniä ja karhun syömättä jättämiä, äskettäin sulaneita vaaleanpunaisia puolukoita, varjoisia jää- ja lumikaistaleita, sinivuokkojen peittämiä pensaiden alusia ja kesäisen kuumia kallioita, joilla on riisuuduttava paitasilleen.

Yksi sinnikäs ja pysäyttämätön rajanylittäjä on joki. Kuudelta aamulla hämähäkki on jo päättänyt verkonkudontavuoronsa puusillan kaiteessa.

Hannu Ojala, joka on asunut raja-alueella 30 vuotta, muistaa useita mystisiä tapauksia

Neuvostoliiton ajoilta. Rajaseudulla vallitsi hiljaisuus. Raja oli, eikä siitä paljon puhuttu. Rajasuhteet normalisoituivat, kun Gorbatšov tuli valtaan. Hannu halusi matkustaa ensimmäistä kertaa Venäjälle vuonna 1989 juuri sinä päivänä, kun Gorbatšov oli vierailulla Suomessa. Vierailun aikana Gorbatšov sai lahjaksi tiiliskiven kokoisen Nokian, jolla hän heti soitti Kremliin.

Hannulle myönnettiin viisumi, jolla oli saanut ylittää rajan Imatran ja Svetogorskin raja-asemalla, mutta hän ei silti päässyt mihinkään, sillä Venäjän suurlähetystön viisumiosastolla oli unohdettu sanoa, että hänen pitäisi itse käydä hakemassa viisumi. Hän oli luullut, että se lähetetään postitse. Pari viikkoa myöhemmin hän pääsi lähtemään.

1990-luvusta Hannulle on kirkkaimmin jäänyt mieleen eräs traaginen tapahtuma, kaasuräjähdyksen aiheuttama asuintalon rappukäytävän romahtaminen Venäjän puoleisessa naapurikaupungissa Svetogorskissa vuonna 1993. Sitä yhdistävää surun tunnetta, joka valtasi molempien kaupunkien asukkaat, on Hannun mukaan vaikea kuvailla. Yhtäkkiä he pystyivät jotenkin osallistumaan, auttamaan omakätisesti: – Se oli jotakin omaa, jotakin Helsingin ja Moskovan ulkopuolella. Avuksi suuntasivat meidän pelastuslaitoksemme, vapaaehtoiset, ja kun heidän autonsa lähestyivät rajaa, rajapuomi avautui ilman mitään sananvaihtoa, jotta pelastajat pääsivät jatkamaan matkaa pysähtymättä. Se oli tiistai, toukokuu.

Se taas on toinen tarina, miten räjähdysasia esitettiin Venäjällä. Aivan kuten Imatralla rikoksista epäillään aina ensimmäiseksi naapurin venäläisiä, syytettiin räjähdyksestä välittömästi tšetšeeniä. Kerrotaan, että Svetogorskissa asuneet tšetšeenit pelkäsivät perheenjäsentensä hengen puolesta ja kaikessa hiljaisuudessa jättivät kaupungin.

2001 Imatra sai kansainvälisen raja-aseman statuksen, eivätkä rajanylittäjät sen jälkeen enää tarvinneet mystisiä erikoislupia, joista oli jo tullut jonkinlainen vitsi. Siitä lähtien ei ruplan arvon luisu eikä mikään muukaan ole vaikuttanut liikenteeseen kaupunkien välillä. Suomalaiset käyvät nyt, kuten he ovat jo vuosia tehneet, Svetogorskissa ostamassa bensaa, kun taas venäläiset käyvät ostoksilla Imatran kaupoissa.

– Raja-asemien kahden puolen ainoa ero on se, että venäläiset ovat aina osanneet synnyttää rajanylittäjissä sellaisen ihmeellisen hermostumisen. Mitään opasteita ei ole, tai no, liikenneopasteita on kyllä, mutta Venäjältä Imatralle tullessa on vain yksinkertaisest tiedettävä mitä, missä ja milloin on tehtävä. Tavallinen suomalainen lentää ulkomaille pari kertaa vuodessa. Lentokentällä hän on jo kolme tuntia ennen kuin lentokoneeseen pääsee,

ja hän on hiestä märkä, hämmentynyt ja hermostunut, Hannu kertoo. – Ennen Suomeen saapumista on ihan selvää, ettei mitään uhkaa oikeastaan ole, tietääksesi et ole tehnyt mitään syntiä, ei ole mitään salakuljetettavaa, mutta joka tapauksessa venäläiset onnistuvat synnyttämään suomalaisissa valtavien lentokenttien aiheuttaman stressin kaltaisen tilan.

Hannu pahoittelee rekkamieskieltään ja kertoo että viime aikoina suomalaiset ovat Venäjän puolella tunteneet, että venäläiset osaavat olla aika vittumaisia, jos niin haluavat. Että romanttisen tšehovilainen kiinnostus toisiimme on kadonnut. Että suomalaiset ovat havainneet venäläisten toisen puolen: ennustamattomuuden ja sokean tottelevaisuuden järjestelmälle.

Suomalaisten mielestä venäläiset etääntyvät ja Venäjä sulkeutuu. Imatralla ja Svetogorskissa kuitenkin on oma mikromaailmansa, jossa tavanomainen naapurielämän rytmi jatkuu.

– Olisin varmasti kuullut, jos jotakin vakavaa olisi tapahtunut tai jokin muuttunut, Hannu sanoo. – Jokin aika sitten yhdelle kokeneelle ja tunnetulle imatralaiselle bisnesmiehelle näytettiin Svetogorskissa keskisormea. Vuosi sitten keväällä kahden suomalaisen muusikon päälle käytiin junassa. Sen mitä he nyt venäjää ymmärsivät, tukevasti juoneet olleet venäläiset olivat jo ennen tappelua pahoitelleet ja selittäneet, että nyt on valitettavasti tapeltava, koska he ovat venäläisiä mutta nämä suomalaisia.

(2015)

5. VIITTEET

¹ *The Writing of Essays* alun perin julkaistiin julkaisussa *Certain Personal Matters by H.G. Wells* (T. Fisher Unwin, 1901).

<http://grammar.about.com/od/classicessays/a/wellswritingofessays.htm>

² William Goldman. BrainyQuote.com, Xplore Inc, 2016. Viitattu 18.4.2016, lähde

<http://www.brainyquote.com/quotes/quotes/w/williamgol378655.html>

³ *A Moveable Feast*, Ernest Hemingway:n muistelmat elämästään kirjailijana Pariisissa (suom. *Nuoruuteni Pariisi*). Sivunumero puuttuu useamman lähdekielen takia.

⁴ Stephen King, *On Writing: A Memoir Of The Craft*, 2000

⁵ *The Paris Review*; *Gabriel García Márquez, The Art of Fiction No. 69* Haastattelijana Peter H. Stone; viitattu 18.4.2016, lähde <http://www.theparisreview.org/interviews/3196/the-art-of-fiction-no-69-gabriel-garcia-marquez>

⁶ E.L.Doctorow, *The New York Times* -haastattelu 20.10.1985. Viitattu 18.4.2016, lähde http://www.nytimes.com/2015/07/22/books/el-doctorow-author-of-historical-fiction-dies-at-84.html?_r=0

⁷ *Obituary, The Guardian* 27.11.2004; viitattu 18.4.2016, lähde

<http://www.theguardian.com/news/2004/nov/27/guardianobituaries.books>

⁸ Will Rogers. BrainyQuote.com, Xplore Inc, 2016. Viitattu 18.4.2016, lähde

<http://www.brainyquote.com/quotes/quotes/w/willrogers118532.html>

6. LÄHTEET

Doctorow, E.L.; *The New York Times* -haastattelu 20.10.1985. Viitattu 18.4.2016, lähde http://www.nytimes.com/2015/07/22/books/el-doctorow-author-of-historical-fiction-dies-at-84.html?_r=0

Goldman, William: BrainyQuote.com, Xplore Inc, 2016. Viitattu 18.4.2016, lähde <http://www.brainyquote.com/quotes/quotes/w/williamgol378655.html>

Hemingway, Ernest: *A Moveable Feast*, Ernest Hemingway's memoir about his life as a

writer in Paris. Suom. *Nuoruuteni Pariisi*.

King, Stephen: *On Writing: A Memoir Of The Craft*, 2000

Rodgers, Will: BrainyQuote.com, Xplore Inc, 2016. Viitattu 18.4.2016, lähde <http://www.brainyquote.com/quotes/quotes/w/willrogers118532.html>

Wells, H.G.: *The Writing of Essays; Certain Personal Matters*. T. Fisher Unwin, 1901. Viitattu 18.4.2016, lähde <http://grammar.about.com/od/classicessays/a/wellswritingofessays.htm>
The Paris Review: Gabriel García Márquez. *The Art of Fiction No. 69* Haastattelijana Peter H. Stone. Viitattu 18.4.2016, lähde <http://www.theparisreview.org/interviews/3196/the-art-of-fiction-no-69-gabriel-garcia-marquez>

The Guardian: Obituary, 27.11.2004. Viitattu 18.4.2015, lähde <http://www.theguardian.com/news/2004/nov/27/guardianobituaries.books>